

S T U D I A

Archeologia Polski, LXIII: 2018
PL ISSN 0003-8180

TOMASZ BOROŃ, MAŁGORZATA WINIARSKA-KABACIŃSKA, ANNA SOŁODKO

RYDNO VI/60.
WYSPECJALIZOWANE OBOZOWISKO SPOŁECZNOŚCI
MEZOLITYCZNEJ KULTURY JANISŁAWICKIEJ

Abstrakt: Treścią artykułu jest analiza przestrzenno-funkcjonalna krzemienicy kultury janisławickiej ze stanowiska Rydno. Przeprowadzone badania traseologiczne kilkudziesięciu zabytków krzemiennych wykazały w przypadku 16 okazów (drapacz, skrobacze, pazury, wiertnik, obłęcznik, wiór łuskany, okruch łuskany i wióry) obecność śladów używania. Były one używane przede wszystkim do obróbki drewna i roślin.

Słowa kluczowe: mezolit, Rydno, Polska, kultura janisławicka, analiza przestrzenna, analiza funkcjonalna

Abstract: The article presents a spatial and functional analysis of a flint concentration of the Janisławice Culture from the site of Rydno. Traseological studies of a few dozen flint artifacts have demonstrated 16 cases of evidence of use-wear (scrapers, end-scrapers, groovers, borers, notched tools, retouched blades, retouched chips and blades). These tools were used predominantly to process wood and plants.

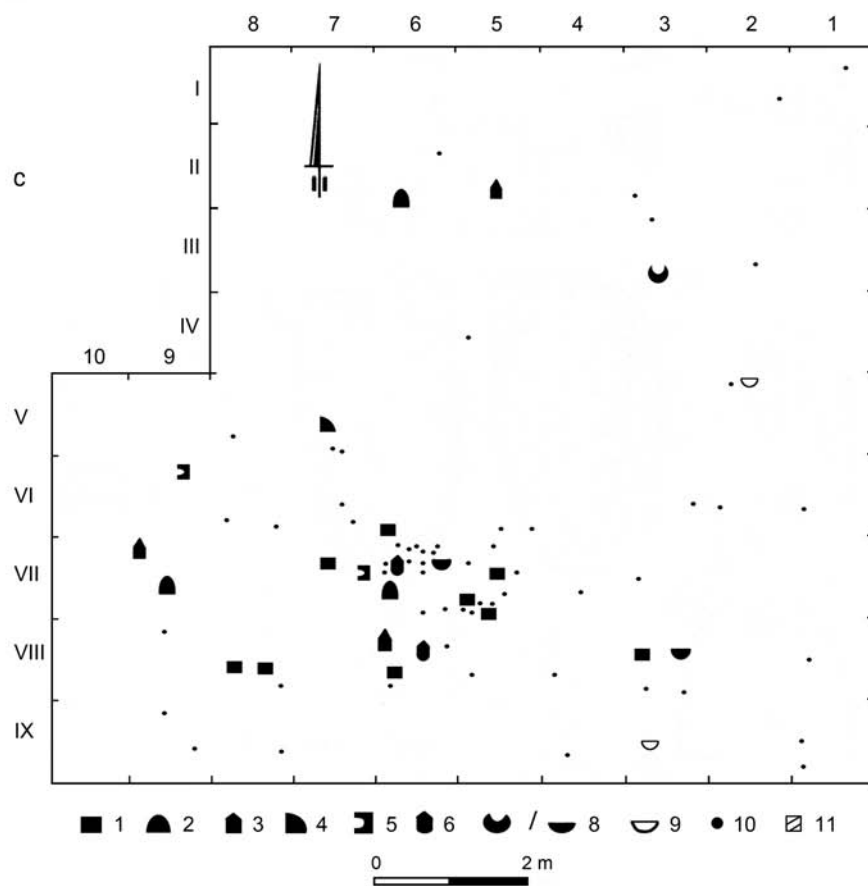
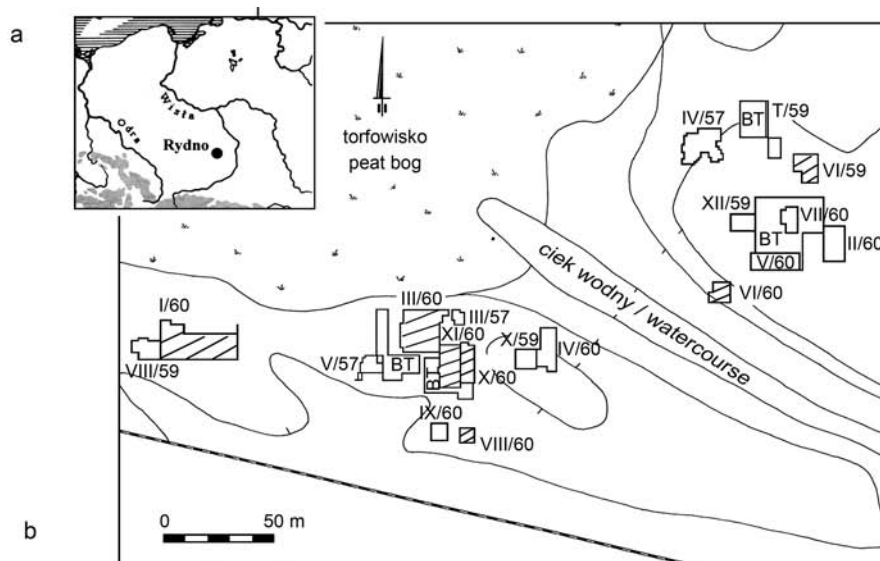
Keywords: Mesolithic, Rydno, Poland, Janisławice Culture, spatial analysis, functional analysis

WSTĘP

Rydno jest to rozległy kompleks osadniczy położony niedaleko Skarżyska-Kamiennej (ryc. 1a). W trakcie kilkudziesięciu lat badań odkryto tam liczne stanowiska, przede wszystkim późnopaleolityczne i mezolityczne, otaczające prehistoryczną kopalnię hematytu.

Odkryte punkty osadnicze były do tej pory przedmiotem wielu opracowań naukowych (Ginter 1965; Schild 1967; Schild, Królik 1981; Fiedorczyk 1992), jak również rozpraw doktorskich (Fiedorczyk 2006). Szczegółowe i dokładne informacje na temat historii badań, geomorfologii, taksonomii zostały zamieszczone w opublikowanej w roku 2011 monografii kompleksu osadniczego Rydno (Schild i in. 2011).

Wykop VI znajduje się na obszarze zwanym *Pastwisko*, który był jednym z wielu wyszczególnionych terenów badań wykopaliskowych (ryc. 1b). Prace archeologiczne były prowadzone w roku 1960, przez M. Kobusiewicza. Wyeksplorowany wykop o powierzchni 82 m² zawierał nieliczny materiał krzemienny kultury janisławickiej

Ryc. 1. Rydno, woj. świętokrzyskie

a – położenie geograficzne Rydna; b – lokalizacja wykopów na obszarze *Pastwiska*; c – planigrafia rozrzutu przestrzennego krzemieni w wykopie VI/60. 1 – skrobacze; 2 – drapacze; 3 – pazury, wiertniki; 4 – rylce; 5 – obłęczniki; 6 – narzędzia kombinowane; 7 – okruchy łuskane; 8 – odłupki łuskane; 9 – wióry łuskane; 10 – krzemienie; 11 – miejsca występowania materiałów krzemiennych kultury janisławickiej; BT – teren systematycznego dołkowania.

Wg R. Schilda i in. 2011, s. 62, 367, z uzupełnieniami T. Boroń. Opracował T. Boroń

Fig. 1. Rydno, Świętokrzyskie province

a – geographical location of Rydno; b – location of trenches in the *Pastwiska* area; c – planigraphy of the spatial distribution of flint finds in trench VI/60. 1 – scrapers; 2 – end-scrapers; 3 – groovers, borers; 4 – burins; 5 – notched tools; 6 – combined tools; 7 – retouched chunks; 8 – retouched flakes; 9 – retouched blades; 10 – flints; 11 – findspots of Janisławice Culture flint products; BT – systematic coring survey.

After R. Schild et al. 2011, p. 62, 367, amended T. Boroń, processing T. Boroń

(ryc. 1c)¹. Przynależność kulturową znalezisk, pomimo braku dystynktywnych elementów, takich jak rdzenie czy mikrolity, określono na podstawie obserwacji parametrów technicznych i stylistycznych wiórów, z których wynika, że kilka okazów miało cechy świadczące o debitażu w stylu Montbani (Rozoy 1968, s. 370; Schild i in. 1975, s. 19).

Prawie wszystkie wyroby wykonano z krzemienia czekoladowego – kopalnianego i narzutowego, zaś pozostałe z surowca kredowego (ryc. 2h) oraz niezidentyfikowanego (Schild i in. 2011, s. 73).

MATERIAŁY

PÓLSUROWIEC ODŁUPKOWY I WIÓROWY

Odłupki. Wyróżniona klasa zabytków liczy 22 sztuki (ryc. 2a-b). Największe zagęszczenie punktów wyznaczających ich wielkość zawiera się w przedziale długości od 11 do 22 mm, przy szerokości od 6 do 23 mm, zaś w przypadku grubości od 1,5 do 4 mm przy szerokości od 6 do 23 mm (ryc. 3). Piętki odłupków są przeważnie gładkie i naturalne (odpowiednio 8 i 9 okazów). Trzy mają piętki krawędziowe, natomiast jeden korową. Większość egzemplarzy (19 sztuk) należy do kategorii negatywowych.

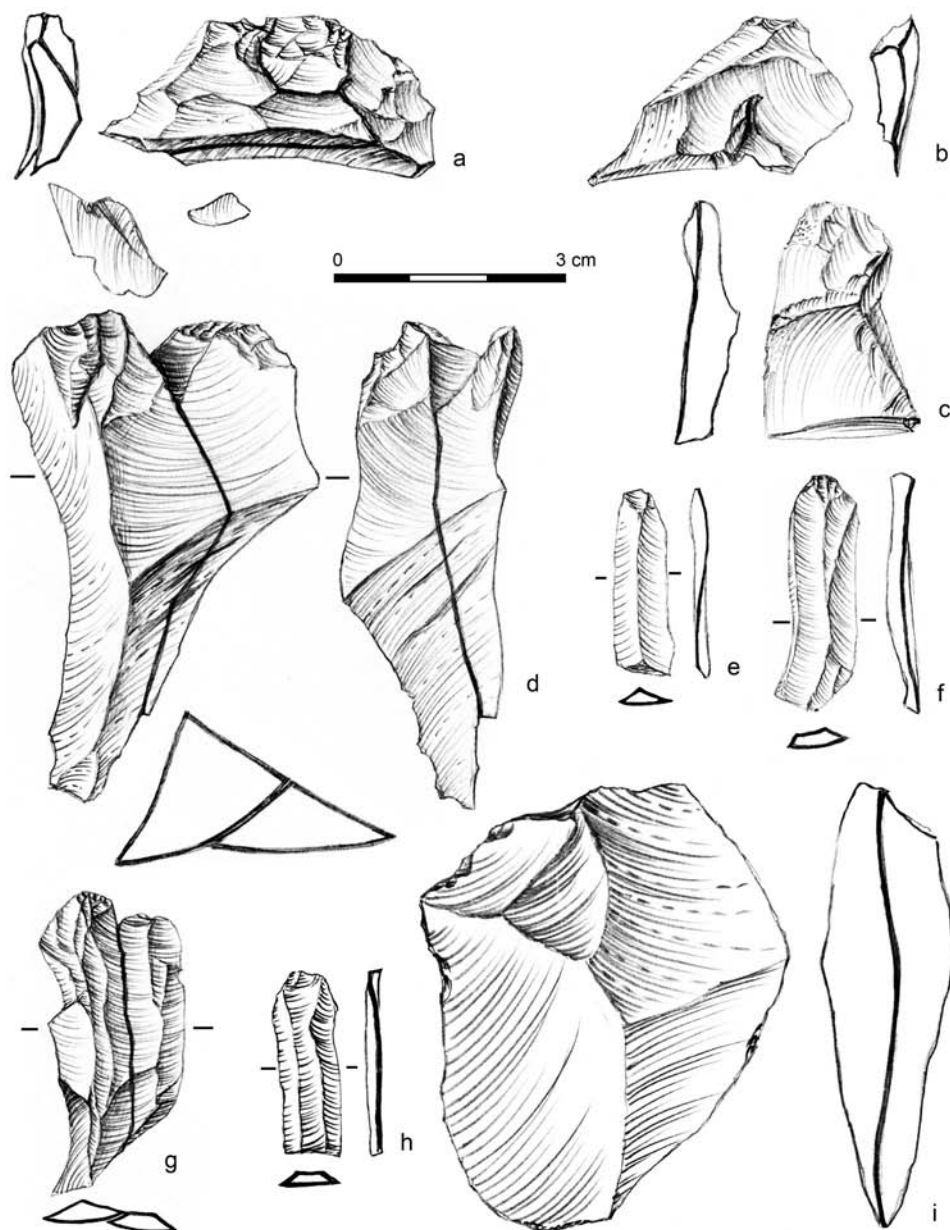
Podstawiaki. Wyszczególniono jedno znalezisko o długości 30 mm i szerokości 19 mm (ryc. 2c).

Wióry. Odnotowano 13 egzemplarzy – dziesięć całych i trzy fragmenty. Ich długość wynosi od 22 do 27 mm, szerokość od 6,5 do 12,5 mm, zaś grubość od 2,2 do 3,2 mm (ryc. 2e-h). Piętki wiórów są przeważnie gładkie i małe, zaś sęczki niemal punktowe. Krawędzie są proste i równoległe. W grupie tej wyróżnia się jeden okaz² o długości 60 mm i szerokości 22 mm. Ma on nieregularny kształt, znaczną grubość (14,5 mm) oraz naturalną piętkę (ryc. 2d).

Zatępcze wtórne. Wystąpił jeden okaz o grzebienisku jednostronnym. Jego wymiary wynoszą odpowiednio 37,5 × 10 × 2,5 mm (ryc. 2g).

¹ Studia przestrzenno-funkcjonalne obozowisk mezolitycznych są realizowane w ramach projektu NCN nr 2017/B/ HS3/ 01224.

² Wydaje się, że odpowiedniejszym terminem jest określenie wióro-odłupek.

Ryc. 2. Rydno VI/60

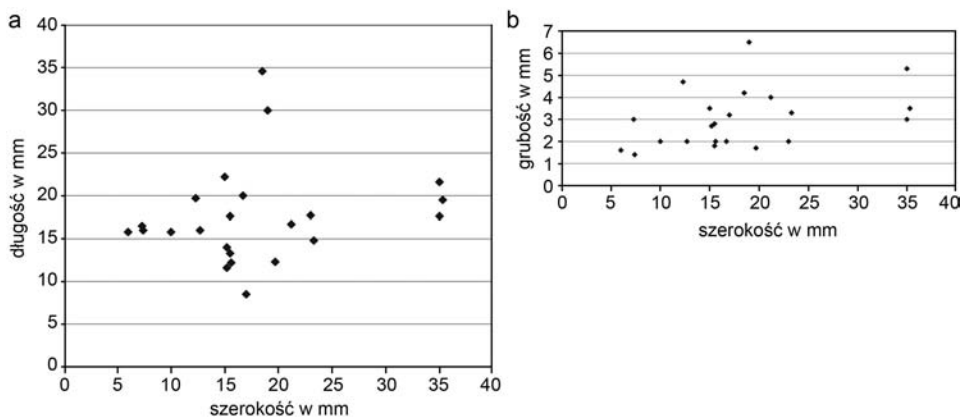
a – składanka odłupków; b – odłupek; c – podstawiak; d – składanka wióra z obłęcznikiem (zob. ryc. 5g);
e-f, h – wióry; g – składanka zatępca z wiórem; i – odłupek luskany.

Rys. E. Gumińska

Fig. 2. Rydno VI/60

a – refitting of flake; b – flake; c – flake removing pre-striking platform; d – refitting of a blade and a notched tool
(see Fig. 5g); e, f, h – blades; g – refitting of a crested blade and a blade; i – retouched flake.

Drawing E. Gumińska

Ryc. 3. Rydno VI/60. Diagramy metryczne odłupków
a – długościowo-szerokościowy; b – grubościowo-szerokościowy.

Opracował T. Boroń

Fig. 3. Rydno VI/60. Flake metrics diagram
a – length-width; b – thickness-width.

Processing T. Boroń

NARZĘDZIA

Skrobacze. Wyróżniono dziewięć sztuk (ryc. 4a-d, g-h). Piętki skrobaczy są naturalne i korowe, poza jednym okazem o piętce zaprawianej. Krawędzie załuskane są na stronę górną stromo i półstromo.

Drapacze. Wyszczególniono cztery egzemplarze. Drapiska, proste bądź lekko zaokrąglone, zretuszowane zostały na stronę wierzchnią. Dwa okazy mają piętki naturalne, zaś jeden gładką (ryc. 4e-h).

Pazury. Odnotowano dwa okazy odłupkowe o bardzo zbliżonych wymiarach. W jednym przypadku żądło usytuowane jest na krawędzi poprzecznej, w drugim na bocznej (ryc. 5a-b).

Wiertniki. Wystąpił jeden okaz. Jest wykonany z regularnego wióra (ryc. 5h).

Rylce. Wydzielono jeden egzemplarz. Wytworzony jest z małego wióra negatywowego. Odbicie rylcowe występuje w części wierzchołkowej (ryc. 5c).

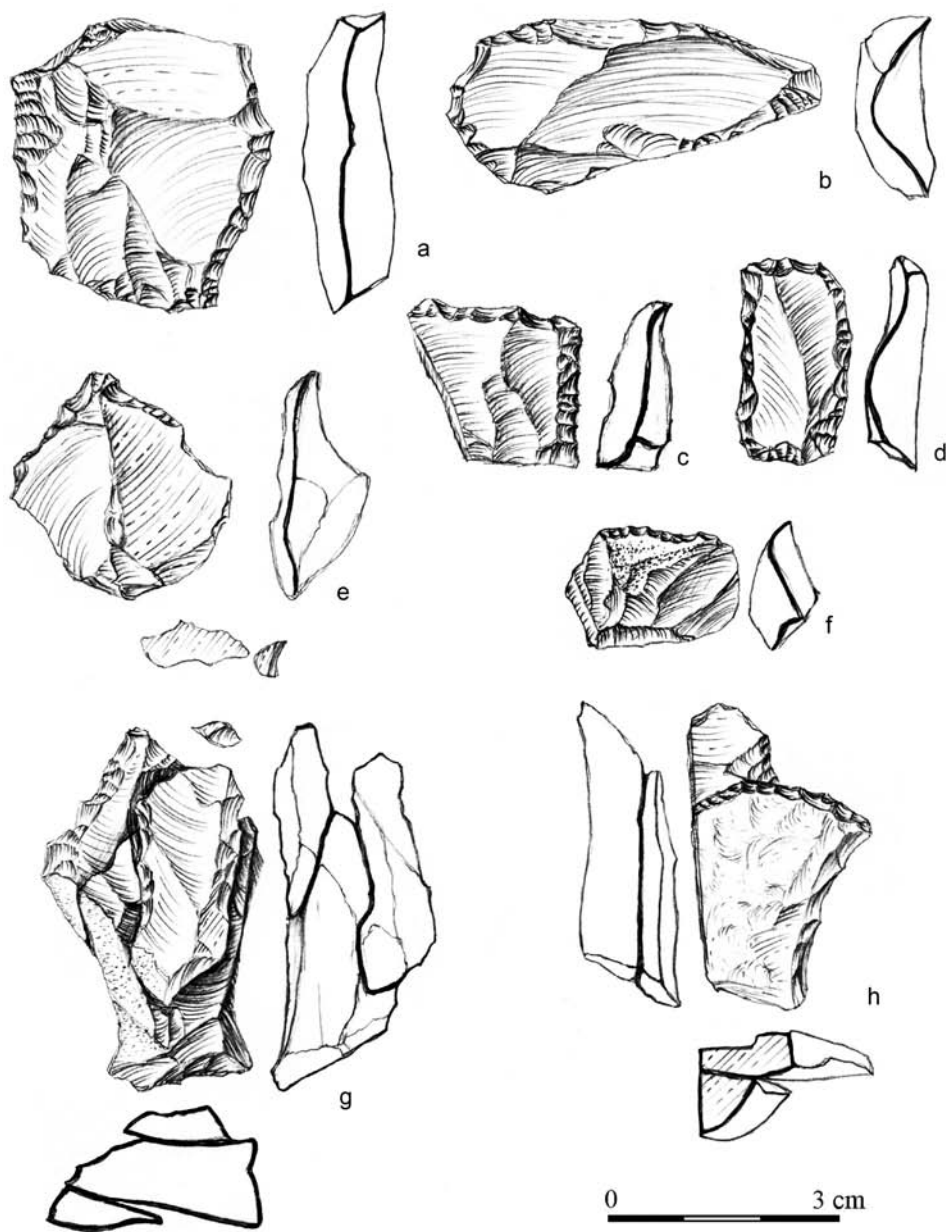
Oblęczniki. Zanotowano dwa znaleziska. Wnęki wykonano za pomocą retuszu stromego (ryc. 5f-g).

Narzędzia kombinowane. Wyróżniono dwa wytwory odłupkowe. Pierwsze narzędzie to drapacz plus rylec węglowy, zaś drugie to skrobacz plus rylec węglowy. (ryc. 5d-e).

Odłupki łuskane. Wyszczególniono dwa wyroby. Jeden jest bardzo duży (ryc. 2i), zaś drugi ma rozmiary znacznie mniejsze. Łuskanie jest drobne, przykrawędne oraz strome.

Wióry łuskane. Odnotowano dwie sztuki. Łuskanie jest drobne i nieregularne (ryc. 5i-j).

Okruchy łuskane. Wyróżniono jeden egzemplarz.

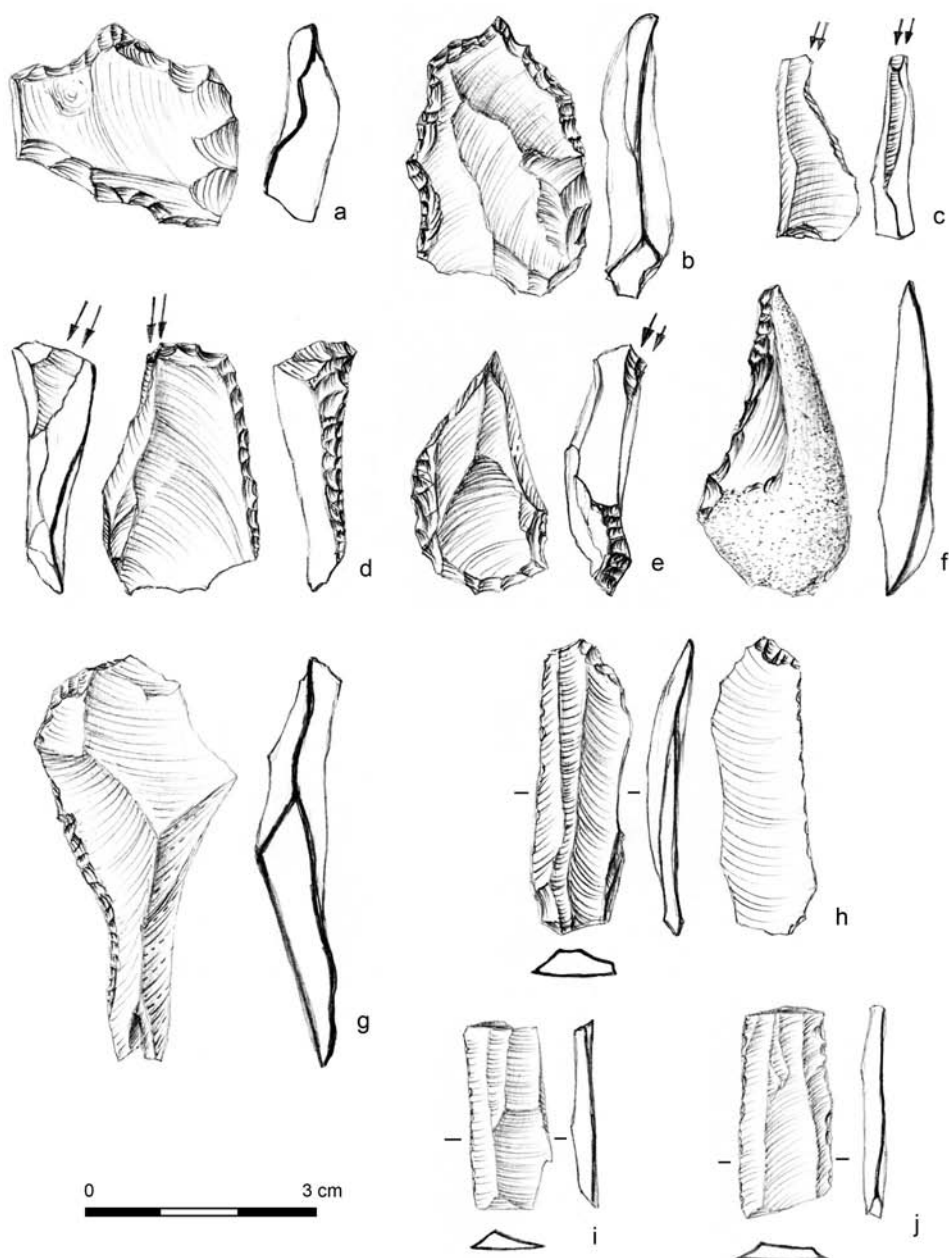
Ryc. 4. Rydno VI/60

a-d – skrobacze; e-f – drapacze; g – składanka dwóch skrobaczy i drapacza; h – składanka skrobacza z drapaczem.
Rys. E. Gumińska

Fig. 4. Rydno VI/60

a-d – scrapers; e, f – end-scrapers; g – refitting of two scrapers and an end-scraper; h – refitting of a scraper and an end-scraper.

Drawing E. Gumińska

Ryc. 5. Rydno VI/60

a-b – pazury; c – rylec; d-e – narzędzia kombinowane; f-g – obłęczniki; h – wiertnik; i-j – wióry luskane.

Rys. E. Gumińska

Fig. 5. Rydno VI/60

a, b – groovers; c – burin; d, e – combined tools; f, g – notched tools; h – borer; i, j – retouched blades.

Drawing E. Gumińska

ANALIZA TECHNOLOGICZNA

Ze względu na ubogi materiał krzemienisty, w trakcie prac gabinetowych złożono jedynie pięć bloków liczących od dwóch do trzech elementów. Blok nr 1: złożono dwa skrobacze i jeden drapacz (ryc. 4g), blok nr 2: dopasowano drapacz i skrobacz (ryc. 4h), blok nr 3 składa się z wióra i obłęcznika (ryc. 2d), blok nr 4: liczy on dwa odłupki i łuskę (ryc. 2a), blok nr 5: złożono zatępięc i wiór (ryc. 2g).

Grupa wiórów, oprócz jednego, charakteryzuje się bardzo zbliżonymi parametrami. Ich cechy wskazują, że były pozyskiwane techniką naciskową (Wąs 2006). Są one jednakże znacznie krótsze niż okazy z innych krzemienic, np. z Rydna IV/47, gdzie najdłuższe egzemplarze osiągają 64 mm.

Przypuszczalnie mniejsze rozmiary wiórów wynikają albo z kontynuacji rdzenia, albo z użytkowania konkrekcji o skromniejszych gabarytach. Brak w materiale odłupków korowych sugeruje jednak, że rdzenie wcześniej już eksploatowano. Były to formy jednopiętowe, wąskoodłupniowe, zaś składanka wióra i zatępca wtórnego wskazuje na częste odnawianie pięty. Rdzenie reprezentują najprawdopodobniej typ klasyczny wyróżniony przez M. Wąsa (2011, s. 11).

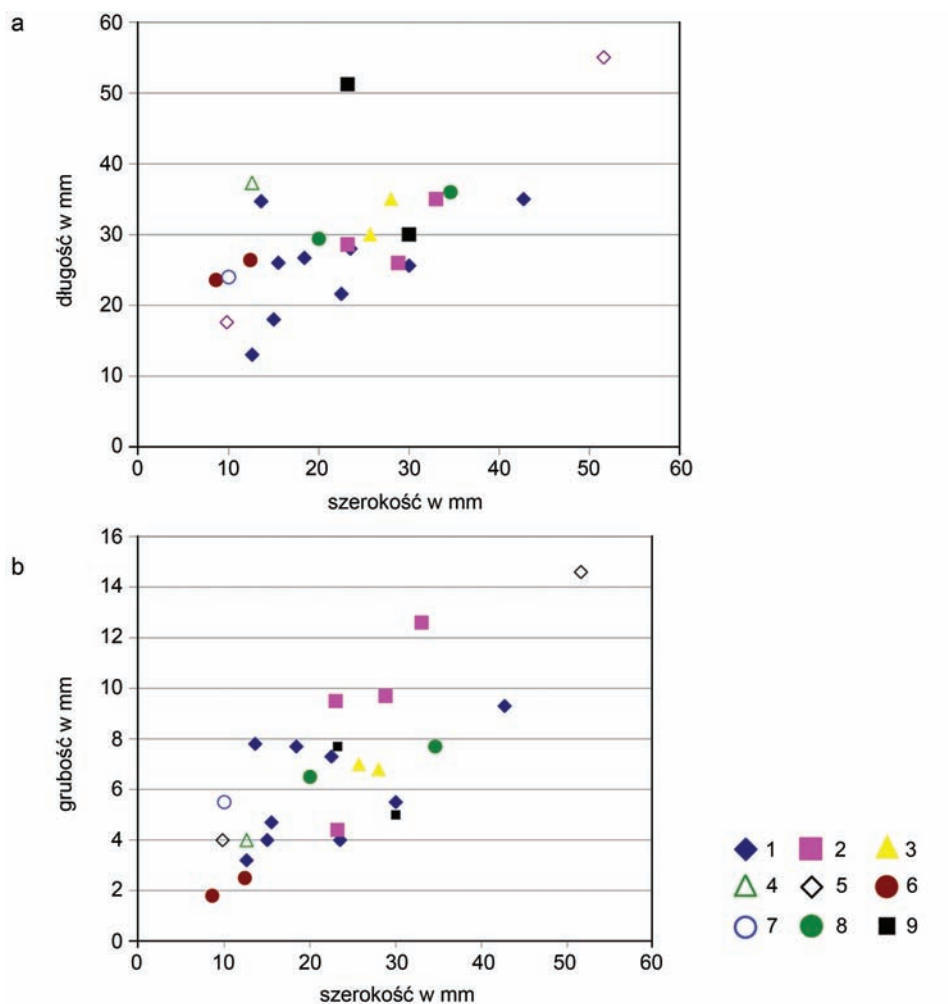
Dość zwarty zbiór pod względem wielkości reprezentuje również grupa odłupków (ryc. 3). Są one natomiast znacznie mniejszych rozmiarów niż egzemplarze użyte do wytwarzania narzędzi (ryc. 6). Odłupki charakteryzuje przede wszystkim nieznaczna grubość oraz płaski i cienki profil wzdłużny, zaś brak form korowych sygnalizuje, że pozostawiony półsurowiec pochodzi prawdopodobnie z naprawy rdzeni wiórowych.

Na podstawie złożonych bloków stwierdzono, że eksploatacja odłupkowa odbywała się z rdzeni jednopiętowych i o zmienionej orientacji. Te pierwsze miały naturalne lub korowe pięty i najczęściej szerokie, krótkie odłupnie.

RYDNO VI/60 – ASPEKT FUNKCJONALNY

Kilkadziesiąt przedmiotów krzemienistych pochodzących z badań wykopaliskowych na stanowisku w Rydnie poddano badaniom traseologicznym, w tym narzędzia (26 sztuk) oraz surowe wióry (14 sztuk). Analizowane okazy miały w wielu przypadkach zniszczone powierzchnie, powodem czego były zarówno procesy postdepozycyjne, jak i przekształcenia związane z metodą eksploracji.

Badania przeprowadzono przy zastosowaniu mikroskopu stereoskopowego Olympus SZX9 oraz metalograficznego Olympus BX53M, dających możliwość obserwacji obrazów o powiększeniach od kilku do kilkuset razy. Wszelkie stwierdzone na powierzchniach i krawędziach krzemieni przekształcenia, mające postać starć, zaokrągleń, uszkodzeń i wyświeceń, były analizowane celem określenia, czy powstały w sposób intencjonalny, a jeśli tak, to z jaką aktywnością prowadzoną przez człowieka były związane. Zastosowana procedura badawcza bazuje na ustaleniach S. Semenowa (1964), udoskonalonych i sformalizowanych następnie przez L. Keeleya (1980).

Ryc. 6. Rydno VI/60. Diagramy metryczne narzędzi

a – długościowo-szerokościowy; b – grubościowo-szerokościowy; 1 – skrobacze; 2 – drapacze; 3 – pazury; 4 – wiertniki; 5 – odłupki łuskane; 6 – wióry łuskane; 7 – rylce; 8 – narzędzia kombinowane; 9 – obłęczniki.

Opracował T. Boroń

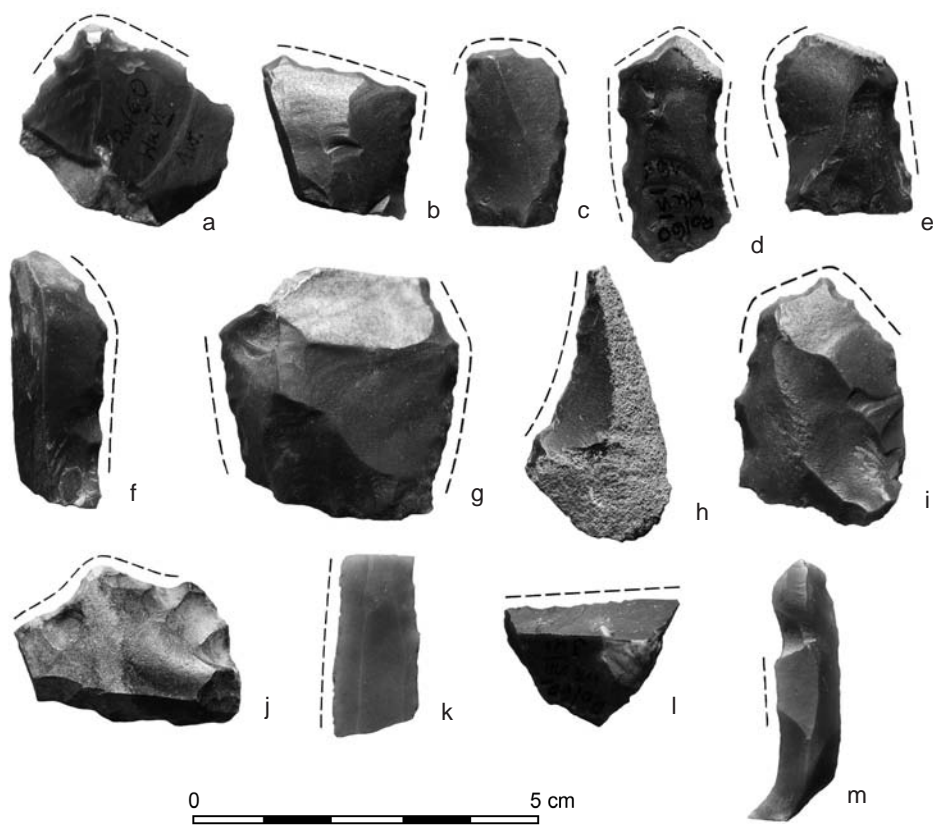
Fig. 6. Rydno VI/60. Tool metrics diagram

a – length-width; b – thickness-width; 1 – scrapers; 2 – end-scrapers; 3 – groovers; 4 – borers; 5 – retouched flakes; 6 – retouched blades; 7 – burins; 8 – combined tools; 9 – notched tools.

Processing T. Boroń

MATERIAŁY

Drapacze. Badaniami objęto cztery okazy i w jednym tylko przypadku zarejestrowano ślady wskazujące na zastosowanie do skrobienia bliżej nieokreślonego surowca (ryc. 7a).

Ryc. 7. Rydno VI/60. Zabytki krzemienne mające ślady użytkowania

a – drapacz; b-g – skrobacze; h – obłęcznik; i-j – pazury; k – wiór łuskany; l – okruh łuskany; m – wiór.

Fot. M. Winiarska-Kabacińska

Fig. 7. Rydno VI/60. Flint artifacts demonstrating use-wear evidence

a – end-scraaper; b-g – scrapers; h – notched tool; i, j – groovers; k – retouched blade; l – retouched chunk; m – blade.

Photo M. Winiarska-Kabacińska

Skrobacze. Analizowano dziewięć zabytków. Poza dwoma złamanymi i mniejszych rozmiarów, pozostałe skrobacze mają przekształcenia o charakterze użytkowym (ryc. 7b-g; 8a). Wykorzystano je do skrobania drewna, używając do tego niekiedy wszystkich krawędzi, a czasem tylko ich fragmenty. Zarejestrowane wyświecenia wskazują, że w ramach tej szeroko zdefiniowanej aktywności skrobaczami zdzierano również korę.

Rylce. Jeden okaz poddany obserwacjom nie wykazał obecności intencjonalnych śladów użytkowania.

Obłęczniki. Z dwóch analizowanych narzędzi, jeden zastosowano do skrobania drewna (ryc. 7h).

Pazury. Na powierzchni obu okazów zarejestrowano przekształcenia o charakterze użytkowym, widoczne na załuskanych krawędziach. Wyodrębnione w postaci

Ryc. 8. Rydno VI/60. Zabytki krzemienne z określonymi śladami używania
 a – skrobacz, zdjęcie mikroskopowe, skrobanie drewna; b – wiór, zdjęcie mikroskopowe, obróbka roślin.
 Fot. M. Winiarska-Kabacińska

Fig. 8. Rydno VI/60. Flint tools with specific use-wear traces
 a – scraper, microscopic photo, wood scraping; b – blade, microscopic photo, plant processing.
 Photo M. Winiarska-Kabacińska

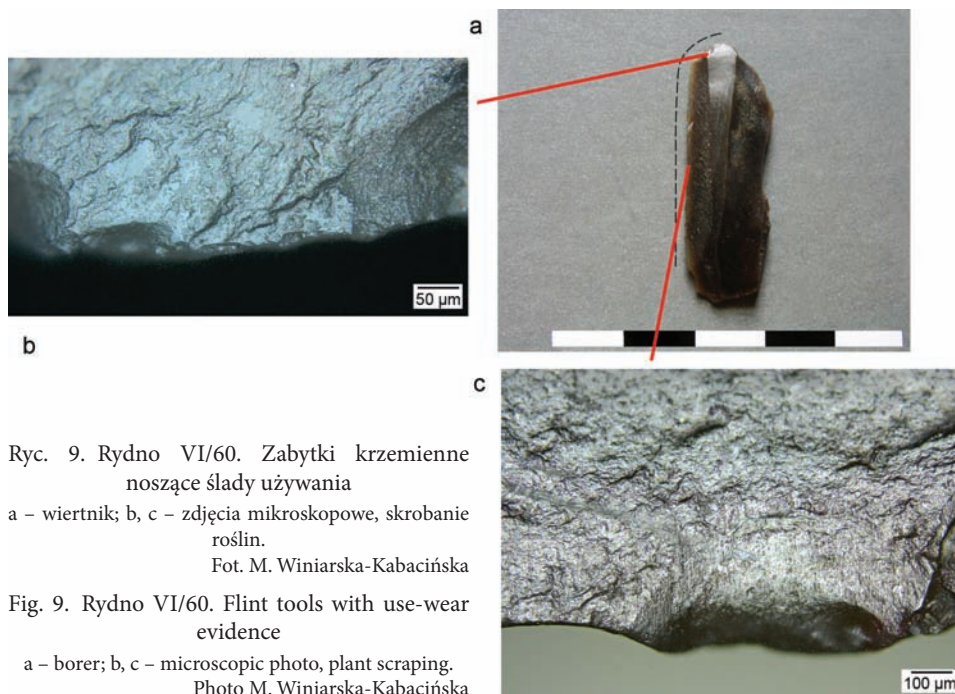
żąłta ich fragmenty były dodatkowo zagładzone i niewątpliwie pełniły istotną rolę w czynnościach, do jakich wykorzystano te narzędzia. O ile w przypadku pierwszego z nich (ryc. 7i) ślady wskazują na żłobienie i wiercenie w drewnie, o tyle drugi pazur (ryc. 7j) jest przegrzany i miejscami pokryty patyną. Trudno jest więc wskazać na surowiec, do obróbki którego był użyty.

Wiertniki. Analizowany okaz (ryc. 9a) zastosowano do obróbki drewna/roślin, przy czym krawędzią boczną skrobano surowiec, natomiast pozostałymi prawdopodobnie wykonywano czynności o innym charakterze.

Narzędzia kombinowane. Oba narzędzia nie wykazały obecności ewidentnych i czytelnych śladów używania.

Wióry i okrusz łuskane. Przedmiotem obserwacji były dwa wióry łuskane, z których jeden (ryc. 7k) wykorzystano do cięcia miękkiego surowca. Okrusz z łuskaną poprzeczną krawędzią użyto do obróbki twardego surowca (ryc. 7l).

Odlupki łuskane. Dwa analizowane zabytki nie wykazały obecności jednoznacznych śladów używania.

Ryc. 9. Rydno VI/60. Zabytki krzemienne noszące ślady używania

a – wiertnik; b, c – zdjęcia mikroskopowe, skrobanie roślin.

Fot. M. Winiarska-Kabacińska

Fig. 9. Rydno VI/60. Flint tools with use-wear evidence

a – borer; b, c – microscopic photo, plant scraping.

Photo M. Winiarska-Kabacińska

Wióry. Obserwacjami objęto 14 okazów, spośród których dwa miały przekształcenia o charakterze użytkowym. Pierwszy z nich (ryc. 8b) zastosowano do rozszczepiania i cięcia roślin, natomiast drugi (ryc. 7m) do skrobania bliżej nieokreślonego surowca.

ANALIZA

W materiałach krzemiennych poddanych badaniom traseologicznym wyróżniono w 16 przypadkach widoczne ślady używania manifestujące się w postaci uszkodzeń, starć krawędzi i wyświeceń. Przekształcenia są zarówno na krawędziach załuskanych, jak i surowych, a ich charakter wskazywał na to, że podejmowane czynności wykonywano niezbyt intensywnie. Wyjątkiem jest wiertnik, który był zapewne narzędziem wykorzystanym w większym stopniu niż pozostałe, aczkolwiek nie można wykluczyć, że surowiec, który był obrabiany, spowodował w tym przypadku większe zmiany, widoczne na jego krawędziach pracujących. Poza pięcioma zabytkami, w przypadku których albo nie można było jednoznacznie sprecyzować obrabianego surowca, albo był nim surowiec zidentyfikowany bardzo ogólnie jako miękki lub twardy, pozostałe narzędzia były używane do prac przy obróbce drewna i roślin. Przeważały czynności związane ze skrobaniem, w tym prawdopodobnie okorowywaniem drewna. Wiertnik użyty przypuszczalnie do skrobania włókien roślinnych.

Aczkolwiek szeroko rozumiana obróbka drewna i roślin jest potwierdzona w zespołach mezolitycznych z terenu Polski, badanych w aspekcie funkcjonalnym

(m.in. Kabaciński i in. 2008; Osipowicz 2017; Pyzewicz 2013; Winiarska-Kabacińska 2016), to jej dominacja jest rzadkością.

Zawężenie prac przede wszystkim do obróbki drewna i roślin mogło wiązać się z jakąś wyspecjalizowaną aktywnością. Surowce organiczne pochodzenia roślinnego niewątpliwie odgrywały ważną rolę w życiu społeczności okresu holocenu. Poza możliwością ich konsumpcji, wykorzystywano je w szerokim stopniu do wykonywania różnych przedmiotów, takich jak np. drzewca strzał, łączyska, trzonki oraz oprawy narzędzi krzemiennych, pojemników z kory czy koszy lub powrozów z włókien roślinnych (Hardy 2016; van Gijn, Little 2016).

ANALIZA PRZESTRZENNA

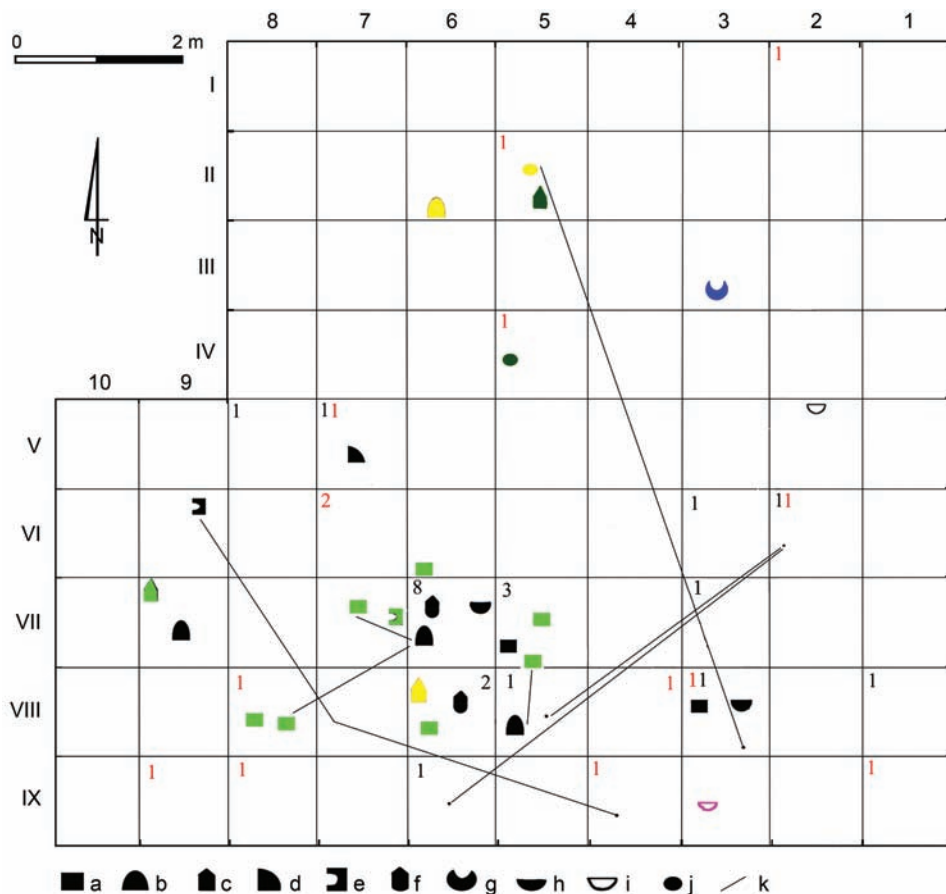
Szczegółowa planigrafia pokazuje, że wióry i narzędzia wiórowe rozproszone są na powierzchni całego wykopu, a znaczna ich część występuje wokół skupienia zawierającego narzędzia odłupkowe (ryc. 10). W skupieniu tym znajdowało się również większość odłupków. Jeśli teza, że stanowią one materiał odpadkowy z naprawy rdzeni wiórowych jest poprawna, wtedy niewątpliwie wskazują one miejsce obróbki tychże form (składanka odłupków). Natomiast produkty eksploatacji w postaci wiórów były przenoszone w różne sektory wykopu.

Sieć połączeń między narzędziami nie wykracza w zasadzie poza obszar koncentracji, co też podkreśla jej zwartość przestrzenną. Niewątpliwie była ona, oprócz eksploatacji rdzeni wiórowych, także miejscem obróbki rdzeni odłupkowych oraz wytwarzania i użytkowania narzędzi.

Zróznicowanie funkcjonalne narzędzi podkreśla, oprócz odmiennej dyspersji poszczególnych kategorii, także podział na wyroby odłupkowe (obróbka drewna) i wiórowe (cięcie roślin, cięcie miękkiego surowca). Te pierwsze gromadzą się na obszarze skupienia i wokół niego, zaś te drugie rozproszone są na pozostałej części wykopu (ryc. 10).

UWAGI KOŃCOWE

Pozostawione znaleziska w wykopie 6 świadczą, że użytkowano dwie odmiany krzemienia czekoladowego: ciemną oraz jasną o fakturze szklistej i gładkiej. Z pierwszej wytworzone są narzędzia odłupkowe, zaś z drugiej – wióry, a jednocześnie brak jest danych świadczących, że rdzenie odłupkowe są fazą wtórną w odniesieniu do eksploatacji wiórowej. Zatem dwudzielność w wykorzystywaniu surowca czekoladowego mogłaby ilustrować dwa odrębne nurty technologiczne: wiórowy i odłupkowy. Nie jest to powszechne zjawisko odnotowywane w krzemieniarstwie kultury janisławickiej. Jak pokazują składanki ze stanowisk Dęby J (pow. radziejowski) oraz Gwoździec (pow. stalowowolski), tam rdzenie odłupkowe były formą wtórną (Wąs 2005, s. 210). Natomiast podobny schemat obróbki rdzeni jak

Ryc. 10. Rydno VI/60

a – skrobacze; b – drapacze; c – pazury, wiertniki; d – rylce; e – obłęczniki; f – narzędzia kombinowane; g – okruchy łuskane; h – odłupki łuskane; i – wióry łuskane; j – krzemienie; k – linie składankowe. Cyfra koloru czerwonego określa liczbę wiórów na m², natomiast koloru czarnego – odłupków na m². Kolorem jasnozielonym oznaczono wytwory związane z obróbką drewna, ciemnozielonym – cięcie roślin; niebieskim – obróbkę twardego surowca; różowym – cięcie miękkiego surowca; żółtym – obróbkę nieokreślonego surowca.

Opracował T. Boroń

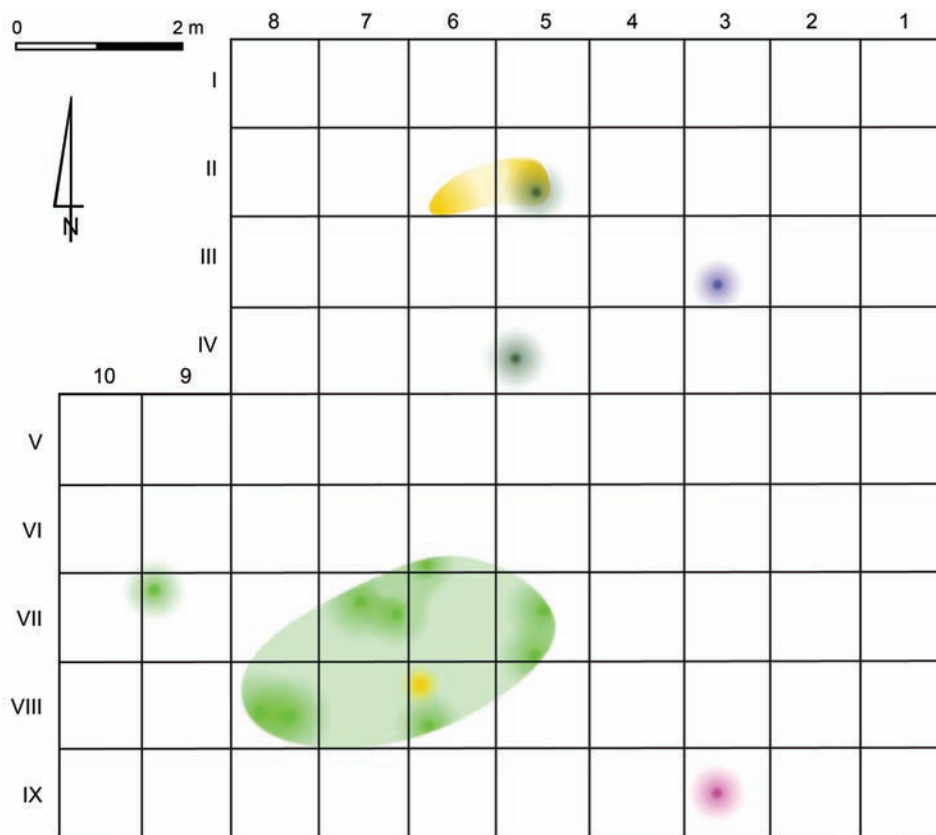
Fig. 10. Rydno VI/60

a – scrapers; b – end-scrapers; c – groovers, borers; d – burins; e – notched tools; f – combined tools; g – retouched chunks; h – retouched flakes; i – retouched blades; j – flints; k – refitting lines. Number in red – number of blades per square meter, in black – flakes per square meter. Light green – products used for wood processing; dark green – cutting plants; blue – processing a hard raw material; pink – cutting a soft raw material; yellow – processing an undefined raw material.

Processing T. Boroń

w przypadku Rydno VI/60 reprezentują inwentarze z Nieborowej (pow. chełmski; Boroń 2004; 2013; 2014).

Analiza funkcjonalna narzędzi krzemiennych wskazuje na dość ujednoliczoną czynność gospodarczą związaną z obróbką drewna. Wytwory, które miały ślady

Ryc. 11. Rydno VI/60. Graficzne modelowanie obszarów aktywności
Oznaczenia kolorystyczne jak na rycinie 10.

Opracowała A. Sołodko

Fig. 11. Rydno VI/60. Graphic modeling of areas of activities
Color indications as in Fig. 10.

Processing A. Sołodko

wykonywania tejże czynności, koncentrowały się w centralnej części obozowiska. Natomiast inne działania, takie jak: praca w twardym surowcu, cięcie roślin oraz cięcie miękkiego materiału, odbywały się na jego obrzeżach lub w niewielkim oddaleniu (ryc. 11).

Obróbkę drewna zdiagnozowano na narzędziach w krzemienicy 1 na stanowisku Ludowice 6 (pow. wąbrzeski). Wydzielono tam strefę umiejscowioną wokół ogniska (Osipowicz 2015, s. 77). Natomiast surowiec roślinny był dość intensywnie przetwarzany na stanowisku Verrebroek w Belgii (Beugnier, Crombé 2005, s. 537) i podobnie jak w przypadku Rydno VI/60 wykorzystywano w tym celu pół-surowiec wiórowy.

Niewątpliwie obecność społeczności pradziejowych w rejonie Rydno związana jest z eksploatacją hematytu. Jednakże, jak wynika ze studiów funkcjonalnych, obok

podstawowej działalności, jaką było ewidentnie pozyskiwanie tego minerału, zajmowano się również innymi czynnościami – można je określić jako podomowe bądź poboczne.

Wydaje się, na podstawie wielkości skupienia i jego zwartych przestrzennie granic, że epizod osadniczy charakteryzował się jednoetapową kumulacją krzemieni, zaś ich nieznaczna liczba świadczy o krótkotrwałym pobycie łowców mezolitycznych. Generalnie, większość pozyskanych inwentarzy krzemiennych kultury janisławickiej z Rydna, poza dwoma, liczy od kilkudziesięciu do kilkuset okazów, a więc analizowany materiał nie jest w tym względzie wyjątkiem (Schild i in. 2011, s. 354–355).

Prezentowane źródła archeologiczne stanowią jednostkowy wycinek osadnictwa kultury janisławickiej na Rydni, zaś interpretacja przestrzenno-funkcjonalna jedynie w niewielkim stopniu przybliżyła nam aspekty życia codziennego populacji myśliwsko-zbierackich, ale z każdym kolejnym opracowaniem nasza wiedza o społecznościach mezolitycznych zamieszkujących obszar Rydna będzie bardziej szczegółowa i skrupulatna.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Beugnier V., Crombé P. 2005, *Étude fonctionnelle du matériel en silex du site mésolithique ancien de Verrebroek (Flandres, Belgique): premiers résultats*, „Bulletin de la Société Préhistorique Française”, 102, s. 527–538.
- Boroń T. 2004, *Układy przestrzenne w krzemienicach kultury janisławickiej na podstawie zespołów krzemiennych z wykopów 4 i 7 ze stanowiska Nieborowa I, gm. Sawin, woj. lubelskie*, „Archeologia Polski”, 49, s. 7–32.
- Boroń T. 2013, *Diversité fonctionnelle et spatiale des campements paléolithiques et mésolithiques dans la Pologne de Lublin (Pologne)*, „Paleo”, 24, s. 47–78.
- Boroń T. 2014, *Mikroregion Nieborowej na Polesiu Lubelskim: od epoki kamienia po wczesną epokę żelaza*, Warszawa.
- Fiedorczuk J. 1992, *Późnopaleolityczne zespoły krzemienne ze stanowiska Rydno IV 57 w świetle metody składanek*, „Przegląd Archeologiczny”, 39, s. 13–65.
- Fiedorczuk J. 2006, *Final Paleolithic camp organization as seen from the perspective of lithic artifacts refitting*, Warsaw.
- Ginter B. 1965, *Dwie krzemienice mezolityczne z Grzybowej Góry, pow. Starachowice (Rydno)*, „Materiały Archeologiczne”, 6, s. 5–32.
- Hardy K. 2016, *Plants as raw materials*, [w:] *Wild harvest: Plants in the hominin and pre-agrarian human worlds*, K. Hardy, L. Kubiak-Martens red., Oxford, s. 71–90.
- Kabaciński J., David E., Makowiecki D., Schild R., Sobkowiak-Tabaka I., Winiarska-Kabacińska M. 2008, *Stanowisko mezolityczne z okresu borealnego w Krzyżu Wielkopolskim*, „Archeologia Polski”, 53, s. 243–288.
- Keeley L.H. 1980, *Experimental determination of stone tool uses. A microwear analysis*, Chicago.
- Osiłowicz G. 2015, *Zorganizowane i wyspecjalizowane obozowisko zbieraczy? Z wyników badań traseologicznych i przestrzennych materiałów mezolitycznych ze stanowiska Ludowice 6*, „Przegląd Archeologiczny”, 63, s. 59–85.

- O s i p o w i c z G. 2017, *Spolecznosci mezolityczne Pojezierza Chełmińskiego-Dobrzyńskiego. Próba modelowej analizy wieloaspektowej funkcji i organizacji przestrzennej wybranych obozowisk*, Toruń.
- P y ż e w i c z K. 2013, *Inwentarze krzemienne społeczności mezolitycznych w zachodniej części Niziny Polskiej. Analiza funkcjonalna*, Zielona Góra.
- R o z o y J.-G. 1968, *L'étude du matériel brut et des microburins dans l'Épipaléolithique (Mésolithique) franco-belge*, „Bulletin de la Société Préhistorique Française”. Études et travaux, 65/1, s. 365–390.
- S c h i l d R. 1967, *Wieloprzemysłowe stanowisko Rydno IV/57 (Grzybowa Góra) pow. Starachowice*, [w:] *Materiały do prehistorii plejstocenu i wczesnego holocenu Polski*, W. Chmielewski red., Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 124–207.
- S c h i l d R., K r ó l i k H. 1981, *Rydno, A final paleolithic ochre mining complex*, „Przegląd Archeologiczny”, 29, s. 53–97.
- S c h i l d R., K r ó l i k H., T o m a s z e w s k i A. J., C i e p i e l e w s k a E. 2011, *Rydno, A Stone Age red ochre quarry and socioeconomic center. A century of research*, Warsaw.
- S c h i l d R., M a r c z a k M., K r ó l i k H. 1975, *Późny mezolit. Próba wieloaspektowej analizy otwartych stanowisk piaskowych*, Wrocław–Warszawa–Gdańsk–Kraków.
- S e m e n o v S. A. 1964, *Prehistoric technology. An experimental study of the oldest tools and artefacts from traces of manufacture and wear*, London.
- V a n G i j n A., L i t t l e A. 2016, *Tools, use-wear and experimentation: extracting plants from stone and bone*, [w:] *Wild harvest: Plants in the hominin and pre-agrarian human worlds*, K. Hardy, L. Kubiak-Martens red., Oxford, s. 135–153.
- W ą s M. 2005, *Technologia krzemieniarstwa kultury janisławickiej*, Łódź.
- W ą s M. 2006, *Raw materials and flint processing strategy in the Late Mesolithic in Poland*, [w:] *The stone. Technique and technology*, A. Wiśniewski, T. Płonka, J.M. Burdukiewicz red., Wrocław, s. 173–178.
- W ą s M. 2011, *Janisławickie i wstępowe koncepcje rdzeniowania wiórowego. Próba konfrontacji technologicznej*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Archaeologica, 28, s. 5–23.
- W i n i a r s k a - K a b a c i Ń s k a M. 2016, *Analiza funkcjonalna zespołów krzemienianych z regionu Wojnowa*, [w:] *Region Wojnowa. Arkadia łowców i zbieraczy*, M. Kobusiewicz red., Poznań, s. 483–513.

TOMASZ BOROŃ, MAŁGORZATA WINIARSKA-KABACIŃSKA, ANNA SOŁODKO

RYDNO VI/60.
SPECIALIZED CAMPSITE OF A MESOLITHIC
JANISŁAWICE CULTURE COMMUNITY

S u m m a r y

The archaeological material presented in this article originated from the excavation carried out in 1960 at the settlement complex of Rydno near Skarżysko-Kamienna in central Poland (Fig. 1a). Trench VI, 82 m² in area, yielded a small flint concentration (Fig. 1b, c). The flint inventory was composed of blade and flake half-products and tools (Figs 2; 3; 4; 5; 6).

Five blocks were refitted during later studies: No. 1 – two scrapers and an end-scraper (Fig. 4g), No. 2 – a scraper and end-scraper (Fig. 4h), No. 3 – blade and notched tool (Fig. 2d), No. 4 – two flakes and a chip (Fig. 2a), No. 5 – crested blade and blade (Fig. 2g).

Traseological examination of a few dozen pieces of flint, including tools (26) and raw blades (14), led to the observation of use-wear evidence on 16 of the specimens. Traces revealed damages, worn edges and shine. The nature of these changes indicated a low intensity use, the sole exception being a borer which was presumably a tool used more extensively than others. Barring five artifacts for which the exact nature of the material that was being processed could either not be determined (end-scraper, Fig. 7a; groover, Fig. 7j; blade, Fig. 7m) or was identified only generally as soft (retouched blade, Fig. 7k) or hard (retouched concretion, Fig. 7l), the remaining tools had been used in processing wood (scrapers, Figs 7b-g and 8a; notched tool, Fig. 7h; groover, Fig. 7i) and plants (borer, Fig. 9; blade, Fig. 8b).

Processing of wood and plants, broadly understood, has been confirmed in Mesolithic assemblages from Polish territory, but its predominance, as in this case, is rare.

The finds planigraphy demonstrated the scattering of blades and blade tools all over the excavated area with a notable concentration around the cluster containing flake tools (Fig. 10). Most of the flakes were also found in this concentration.

The central part of the campsite is where the wood was processed. Other tasks, like working with a hard material, cutting plants and some soft material, took place on the fringes or at a small distance (Fig. 11) and appear to have played a secondary role.

Translated by Iwona Zych

Adresy Autorów:

Dr Tomasz Boroń
Ośrodek Interdyscyplinarnych Badań Archeologicznych
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
al. Solidarności 105
00-140 Warszawa
boron@iaepan.edu.pl

Dr Małgorzata Winiarska-Kabacińska
Muzeum Archeologiczne w Poznaniu
ul. Wodna 27
61-781 Poznań

Inż. Anna Sołodko
Urząd Miasta Stołecznego Warszawy
pl. Bankowy 3/5
00-950 Warszawa